

УДК 81'373 (045)

**ПЕРЕКЛАД СКЛАДНИХ ТА СКЛАДНОПОХІДНИХ СЛІВ У ТВОРІ
ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРІАНА ГРЕЯ»**

І.А. Гонта,

Національний авіаційний університет, м. Київ

У статті аналізуються композити (складні та складнопохідні слова) на позначення кольоронайменувань у творі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» у руслі їх морфологічної структури, культурологічної та стилістичної функцій, а також – способи їх перекладу українською мовою в інтерпретації перекладача.

Ключові слова: *композит, кольоронайменування, переклад за аналогією, структурно-семантичний відповідник і т.д.*

Проблема перекладу композит (складних та складнопохідних слів) з англійської мови на українську є **актуальною** з ряду причин, головною з яких є кількісне переважаання композит в англійській мові, значне семантичне навантаження цих лексем у різностильових текстах (художня література, зокрема класична, не є виключенням).

Мета дослідження передбачає аналіз композит на позначення кольоронайменувань у творі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» та способів їх перекладу українською мовою. **Об'єктом дослідження** є колоративні композити в творі Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея». **Предметом дослідження** – словотвірні особливості композит, особливості їх перекладу українською мовою.

Фактичний матеріал дослідження – це 78 зразків речень, в яких міститься 92 такі композити, та їх перекладів українською мовою, вибраних з твору О.Уайльда Портрет Доріана Грея у перекладі українською мовою Р. Доценка.

Колірна картина світу, що має свою історію становлення, являє собою один із багатьох фрагментів пізнавальної діяльності людини, є результатом не тільки довготривалого спостереження та аналізу людиною навколишнього середовища, а й творчого осмислення самого процесу пізнання, усвідомлення того, що Всесвіт – не простий набір предметів та ознак, що його складають, а людина є його основною сутністю. Це своєрідна частина духовної *terra incognita*, яку людина намагається осягнути, щоб зрозуміти саму себе [1, с.87].

Твір Оскара Уайльда характеризується вишуканістю стилю, що прослідковується в описанні навколишнього середовища, в якому відбуваються події. При цьому композити стисло в структурному плані та ємно в семантичному плані характеризують довкілля. Пор. англ.: *He would often spend a whole day settling and resettling in their cases the various stones that he had collected, such as the olive-green chrysoberyl that turns red by lamplight, the cymophane with its wirelike line of silver, the pistachio-coloured peridot, rose-pink and wine-yellow topazes, carbuncles of fiery scarlet with tremulous, four-rayed stars, flame-red cinnamon-stones, orange and violet spinels, and amethysts with their alternate layers of ruby and sapphire* [6, с.148]; укр.: – *Часто, бувало, увесь день сидів він, то перебираючи, то розкладаючи по скриньках камінці зі своїх скарбів – як от оливково-зелені хризоберили, що багряніють при штучному освітленні; кимофари, перевиті сріблястими волосинками; фісташкового кольору перидоти; рожевуваті й золотаві, наче вино, топази; полум'яно-червоні іскрики з*

мерехтливими чотирипромінними зірочками всередині; **огнистобарвні гранати**; жовтогарячі та бузкові шпинелі; аметисти, що леліють то рубіном, то шафіром [5, с.151]. У реченні використано значну кількість (5) композит на позначення кольорів та відтінків кольорів.

Колоративну композиту *olive-green* перекладено “оливково-зелені”, структурним та семантичним еквівалентом, у перекладі збережено структуру композиту, основи композиту співпадають за значеннями в оригіналі і в перекладі. Другу колоративну композиту *pistachio-coloured* перекладено як “фісташкового кольору”, тобто композитну структуру лексеми у перекладі не збережено. Переклад виконано словосполученням, що є еквівалентом за своїм значенням, оскільки обидві основи композиту перекладаються еквівалентами. Третю композиту *rose-pink* перекладено як “рожевувати”. Четверту композиту *wine-yellow topazes* “золотаві, наче вино, топази”, перекладено компаративною синтаксичною конструкцією, що є семантичним еквівалентом до композиту. У цій конструкції використане порівняння з золотавим кольором вина. Колоративну композиту *flame-red* “полум'яно-червоні” перекладено структурним та семантичним еквівалентом, тобто збережено структуру колоративної композиту в перекладі, і основи композит в оригіналі і перекладі співпадають за значенням.

Кольороназви у літературному творі слугують вагомим елементом образності – основного засобу художнього зображення дійсності, що передає особливе авторське бачення світу. Збереження семантики колірних словесних образів залежить від подібності значень колірних лексем оригіналу та мови перекладу, від контексту [2, с.6]. Перекладач має певну ступінь свободи в перекладі художнього твору, зумовлену суб'єктивністю бачення світу та вибору мовних засобів в мові перекладу.

Кольороназви у художньому тексті слугують багатогранним і змістовим засобом номінації. Створюючи пейзажні картини, зображуючи складні почуття героїв, письменники активно використовують колірні лексеми, які емоційно та естетично умотивовані. Незважаючи на універсальний характер колірної ознаки як такої, колірні позначення несуть важливу етнокультурну інформацію. Завдяки специфіці історично-суспільного розвитку, традицій, духовного досвіду кожний народ має уявлення про значущість кольору, створює власні колірні символи та образи. Колоративна композита передає не лише колір, але й тонкощі його відтінку, створюючи при цьому асоціації з певними реаліями. Саме тому особливості перекладу складних та складнопохідних кольороназв – проблема досить складна і водночас важлива для адекватного відтворення образних та стилістичних якостей оригіналу, цілісної ідейно-естетичної концепції автора.

Словесні образи з компонентом кольору, виражені композитами – надзвичайно сміливі утворення, що поєднують предметно-логічну зорову інформацію зі складним переплетенням асоціативних зв'язків, символічного навантаження та особливостей оригінального авторського світобачення. Для збереження експресивності у перекладі, бажано перенести в цільовий текст поєднання колірних компонентів, що є нелегким завданням з огляду на етномовну специфіку оригіналу, невідповідність символічного значення кольорів у різних народів.

Адекватність відтворення колірних словесних образів зумовлено, насамперед, сполучуваністю колірних лексем, близькістю колірних асоціацій у мовах оригіналу та перекладу. Пор.: *black storm* – чорна буря.

Словесні образи з колірним компонентом зазнають у перекладі певних змін у структурі та лексемному складі транслятора. Модифікації призводять до зрушень у семантиці образу, бо, закріплюючи в семантичній структурі слів різні риси позначуваних предметів, кожна мова створює власну картину світу [3, с.80].

Твір Оскара Уайльда «Портрет Доріана Грея» було опубліковано в 1890 році, цим пояснюється велика кількість композити структури *adj+(n+ed)* типу *blue-eyed блакитноокий*: 60 лексем, що становить 48% від усього корпусу колоративних композит у творі. Ад'єктивні композити, утворені за моделями *adj+(n+ed)* та *n+(n+ed)*

мають широке розповсюдження і сьогодні, проте в сучасній англійській мові кінця ХХ – початку ХХІ сторіч вони все більше кількісно замінюються композитами моделей adj+n, n+n без морфологічного форманта –ed, що пояснюється прагненням до економії мовних засобів та мовленнєвих зусиль [4, с.350]. Іншими кількісно значущими моделями утворення колоративних композит в творі є n+adj: 25 лексем (21%) типу *coal-black вугільно-чорний*, adj+n: 16 композит (13%) типу *pink-water трояндова вода* та adj+adj: 9 композит (7%) типу *dull-green каламутно-зелений*. Зустрічаються композити моделей adj+conj+adj: 8 композит (6%) типу *purple-and-gold пурпурно-золотий*, adj+(n+s); 4 композити (3%) типу *lilac-blossoms бузковий цвіт*.

Аналіз передачі колоративних композит (на матеріалі перекладу твору О. Уальда «Портрет Доріана Грея») виявив наступні способи їх перекладу: а) переклад композит еквівалентною синтаксичною конструкцією; б) переклад композит з вилученням однієї з основ англійської композити; в) переклад колоративних композит за аналогією; г) переклад композит структурно–семантичним еквівалентом; д) переклад колоративних композит із заміною однієї з основ англійської композити. Кількісний та відсотковий розподіл способів перекладу колоративних композит у творі О. Уальда Портрет Доріана Грея можна побачити у наведеній таблиці:

№	Спосіб перекладу колоративних композит (КК)	Кількісний розподіл способів перекладу КК	Відсотковий розподіл способів перекладу КК
1.	Еквівалентною синтаксичною конструкцією	55	44%
2.	З вилученням однієї з основ англійської композити	26	21%
3.	Структурно–семантичним еквівалентом	26	21%
4.	За аналогією	10	8%
5.	Із заміною однієї з основ композити	7	6%

Переклад еквівалентною синтаксичною конструкцією виявився найпродуктивнішим (55 прикладів, що становить 44% всіх прикладів) при збереженні семантики англійської композити в українській мові: *The studio was filled with the rich odour of roses, and when the light summer wind stirred amidst the trees of the garden, there came through the open door the heavy scent of the lilac, or the more delicate perfume of the pink-flowering thorn* [6, с.2]. – *Робітню художника сповнювали густі пахощі троянд, а коли в садку знімався літній легіт, він доносив крізь відчинені двері то п'янкий запах бузкового цвіту, то погідніший аромат рожевих квіток шипшини* [5, с.2]. Колоративну композиту *pink-flowering* передано еквівалентною конструкцією. Український переклад не містить композити на позначення кольору. Композита більш характерна для англійської мови, ніж для української. Перекладач вдається до покомпонентного перекладу: переклавши слово *pink* як *рожевий* (переклад еквівалентом), а сполучення *flowering thorn* як *квіток шипшини*, враховуючи при цьому контекст речення, зосереджуючи увагу на значенні. Отже, переклад композити *pink-flowering* зроблено еквівалентною синтаксичною конструкцією. В українському варіанті автор вживає словосполучення з метою привести все речення у відповідність з нормами української мови. Інший приклад: *The wind shook some blossoms from the trees, and the heavy lilac-blossoms, with their clustering stars, moved to and fro in the languid air* [6, с.2] – *Вітерець здухнув кілька квіток з дерев, і важкі зоряні трона бузкового цвіту колихнулись у м'якому повітрі* [5, с.2]. У перекладі колоративну композиту *lilac-blossoms* перекладено еквівалентною синтаксичною конструкцією. Смысл, це основне, на що звертає увагу перекладач під час перекладу. На відміну від оригіналу, в перекладі не спостерігається колоративної композити.

Інший спосіб перекладу: переклад композит з вилученням однієї з основ англійської композити (26 прикладів, що становить 21% англійських колоративних

комполит у творі) полягає в упущенні одного з компонентів англійської комполити: *Lord Henry smiled, and leaning down, plucked a pink-petalled daisy from the grass and examined it.* – Лорд Генрі посміхнувся, а тоді нахилився й зірвав у траві **рожеву** стокротку. У перекладі опущено *petalled*, оскільки його переклад міг би обтяжувати гармонійність перекладу, до того ж у слові *рожевопетлюстковий* (структурно-семантичний відповідник) спостерігається семантична надлишковість. Інший приклад: *Two green-and-white butterflies fluttered past them, and in the pear-tree at the corner of the garden a thrush began to sing* [6, с.40]. – Двійко **зеленавих** метеликів пролинуло повз них; на сливі, що росла край садка, заспівав дрізд [5, с.43]. В цьому випадку колоративна комполита *green-and-white* складається з двох ад'єктивних основ, об'єднаних прийменником, які позначають колір метеликів. Комполиту *green-and-white* перекладено прикметником “зеленавих”, тобто опущено другу основу комполити *white*. Але ця опущена основа впливає при перекладі на семантику першої основи, оскільки переклад звучить не “зелених”, а “зеленавих”.

Переклад комполит за аналогією (10 прикладів, що становить 8% досліджених колоративних комполит) передбачає смислово заміну всієї комполити, або її частини в мові перекладу з метою зрозуміліше донести інформацію. До перекладу за аналогією вдаються у випадках, коли реалія, позначена певною мовною одиницею, є невідомою або маловідомою людям іншої культури. Наприклад: *...and now and then the fantastic shadows of birds in flight flitted across the long tussore-silk curtains that were stretched in front of the huge window, producing a kind of momentary Japanese effect, and making him think of those pallid, jade-faced painters of Tokyo who, through the medium of an art that is necessarily immobile, seek to convey the sense of swiftness and motion.* – Зрідка на довгих шовкових шторах величезного вікна миготіли химерні міні птахів, утворюючи на мить щось подібне до японського малюнка, і тоді лорд Генрі думав про **блідлиціх** художників із Токіо, які засобами мистецтва, з природи своєї статичного, намагалися передати відчуття швидкості й руху. *Jade* як дієслово перекладається *вимучити, виснажити*. Інше слово *нефрит* позначає маловідомий з причини незначного розповсюдження в Україні камінь. Нефрит добре був відомий у Великій Британії ще в XIX сторіччі завдяки досить інтенсивним зв'язкам з країнами Південно-Східної Азії, звідки його завозили.

Інший приклад: *A great copper-breasted pheasant came beating through the boughs overhead* [6, с.214]. – Між верховіттям лонітливо пролетів великий фазан з **червонястим пір'ям** [5, с.217]. Колоративну комполиту *copper-breasted* перекладено “з червонястим пір'ям”. Переклад виконано аналогом, оскільки *copper* – кольору міді, *breasted* – лише груди його мають такий колір.

Переклад структурно-семантичним відповідником (26 прикладів, 21% всіх комполит) полягає в збереженні комполитної структури та смислу англійської комполити українською мовою: *He would often spend a whole day settling and resettling in their cases the various stones that he had collected, such as the olive-green chrysoberyl that turns red by lamplight, the cytophane with its wirelike line of silver, the pistachio-coloured peridot, rose-pink and wine-yellow topazes, carbuncles of fiery scarlet with tremulous, four-rayed stars, flame-red cinnamon-stones, orange and violet spinels, and amethysts with their alternate layers of ruby and sapphire* [6, с.148]. – Часто, бувало, увесь день сидів він, то перебираючи, то розкладаючи по скриньках камінці зі своїх скарбів - як от **оливково-зелені** хризоберили, що багряніють при штучному освітленні; кимофари, перевиті сріблястими волосинками; **фісташкового кольору** перидоти; **рожевуваті й золотаві, наче вино, топази; полум'яно-червоні** іскрички з мерехтливими чотирипромінними зірочками всередині; **огнистобарвні** гранати; **жовтогарячі та бузкові** шпинелі; **аметисти, що леліють то рубіном, то шафі ром** [5, с.151]. У цьому реченні використано 5 колоративних комполит для твору «Портрет Доріана Грея», з яких *olive-green* та *flame-red* перекладені комполитами **оливково-зелені** та **полум'яно-червоні**, що є як структурними так і семантичними еквівалентами.

Інший приклад: *I remember her bringing me up to a truculent and red-faced old gentleman covered all over with orders and ribbons, and hissing into my ear, ... the most astounding details.* – Пригадую собі - одного разу, підводячи мене до старого червонолицього добродія, усього в орденах і стрічках, вона просичала мені у вухо найдивовижніші подробиці з його біографії. У даному прикладі колоративна композита *red-faced* перекладена словом *червонолиций*, що є також композитою за структурою, повністю зберігає семантику англійської колоративної одиниці, перший компонент якої *червоно-*, другий – *лицього*.

Цікавим способом перекладу виявився переклад колоративних композит із заміною однієї з основ англійської композити. Трапляється 7 таких випадків, що становить 6% всіх випадків перекладу композит: *In places the neat fences that lined the road were almost obliterated under the thick cloak of convolvulus, rung with electric-blue flowers the size of saucers, and every third or fourth fence-post would have balanced upon it the strange, football-like nest* [6, с.15]. – Де-не-де низенькі паркани були зовсім заховані під густими заростями в'юнків, усяких голубувато-сірими квітами розміром з блюдце, а майже на кожному стовпчику паркану знаходилося дивне, схоже на футбольний м'яч гніздо [5, с.17]. Очевидно зі стилістичних міркувань та для кращого розуміння перекладач вдався до перекладу *голубувато-сірими*, що сама по собі достатньо схоже передає цей колір.

Отже, твір Оскара Уайльда містить групу композит кольоронайменувань, які перекладаються різними способами: еквівалентною синтаксичною конструкцією, за аналогією, з вилученням однієї з основ англійської колоративної композити і т.д.

ПЕРЕВОД СЛОЖНЫХ И СЛОЖНОПРОИЗВОДНЫХ СЛОВ В ПРОИЗВЕДЕНИИ ОСКАРА УАЙЛЬДА «ПОРТРЕТ ДОРИАНА ГРЕЯ»

И.А. Гонга

В статье анализируются композиты (сложные и сложнопроизводные слова) цветоименований в произведении Оскара Уайльда «Портрет Дориана Грея» в аспекте их морфологической структуры, культурологической и стилистической функций, а также способы их перевода на украинский язык в интерпретации переводчика.

Ключевые слова: композита, цветоименование, перевод аналогией, структурно-семантический эквивалент.

THE TRANSLATION OF COMPOUND AND COMPOUND DERIVATIVES IN OSKAR WILD «THE PICTURE OF DORIAN GRAY»

I.A. Gonta

The article deals with analyzing compound words denoting colours in the work by Oscar Wilde 'The Picture of Dorian Gray' – their morphological structure, cultural and stylistic functions, the ways of their translation in the Ukrainian language in the interpretation of the translator.

Key words: compound word, colour, translation by analogue, structural and semantic equivalent etc.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кушнерик В.І. Фоносемантизм та колірна картина світу / В.І. Кушнерик // Мовознавство. – 2005. – Вип. 115. – С. 81 – 87.
2. Ковальська І.В. Колористика як перекладознавча проблема (на матеріалі українських і англійських художніх текстів): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.16 / – КНУ ім. Тараса Шевченка. – К., 2001. – 19 с.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В.Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
4. Гонга І.А. Структурно-складні прикметники-метафори в американському сленгу та способи їх перекладу / І.А.Гонга // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». – 2009. – Вип. 10. – С. 349–353.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

5. Вайльд Оскар. Портрет Доріана Грея / пер. з англ. та прим. Р. Доценка. – К.: Школа, 2003. – 239 с.
6. Wilde Oscar. The Picture of Dorian Gray. – М.: Progress Publ., 1993. – 235 p.

Надійшла до редакції 8 листопада 2010 р.